

Makale Türü: Araştırma makalesi

SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ İNSANİ YARDIM ULAŞTIRMADA SĞINMACILARLA VE KURUMLARLA İLİŞKİ BİÇİMİ: DÜZCE ÖRNEĞİ

Fatma KIZILELMAS¹

Öz

Suriye’de yaşanan iç savaş ve Ortadoğu ülkelerinde yaşanan iç karışıklıklardan dolayı milyonlarca kişi 2011 yılından itibaren başta komşu ülkeler olmak üzere diğer ülkelere sığınmak zorunda kalmışlardır. Türkiye’de yaşanan bu kitlesel göçe karşı açık kapı politikası uygulanmış ve gelen sığınmacıları ülkeye kabul etmiştir. Geçici olduğu düşünülen sığınmacılar önceleri misafir statüsünde iken daha sonraları yapılan düzenlemelerle hukuki statü kazanarak başta sağlık ve eğitim olmak üzere bazı haklar elde etmişlerdir. Ancak sığınmacılar bu haklara erişimde ve genel olarak barınma, sağlık, eğitim, geçim gibi temel ihtiyaçların sağlanmasında birçok sorunla karşılaşmaktadırlar. Sivil Toplum Kuruluşları da bu sorunların çözümünde, sosyal hizmetlere erişim ve temel ihtiyaçların karşılanmasında kilit rolde bulunmaktadır. Bu çalışma, resmi ve yarı resmi kuruluşlara göre sahada daha etkin ve yerinde faaliyetler yürütme potansiyeli bulunan Sivil Toplum Kuruluşlarının sığınmacıların sosyal hizmetlere erişimi ve temel ihtiyaçlarının karşılanmasındaki kilit rollerini, sığınmacılara insani yardım yapan Düzce ilindeki sivil toplum kuruluşları bağlamında ele almayı ve onların sığınmacılara insani yardım yapma konusundaki işlevlerini ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Araştırma kapsamında valilik bünyesinde sığınmacılara danışmanlık hizmeti vermesi amacıyla kurulan Kardeşlik, Akrabalık, Dayanışma ve İletişim Merkezi KADİM’e üye altı dernekte aktif olarak çalışan 5 erkek ve 5 kadın olmak üzere toplam 10 dernek yöneticisi ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Çalışmada nitel araştırma yöntemi benimsenmiş, yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak derinlemesine görüşme yöntemiyle veriler toplanmıştır. Çalışmada, insani yardım derneklerinin sığınmacıları tespit etme, sığınmacılarla iletişim kurma, yardımları sığınmacılara ulaştırma ve diğer kurumlarla ilişki kurma biçimi ele alınarak incelenmiştir. Bu yardım derneklerinin sığınmacılara yardımda önemli işlevleri olduğu fakat aralarında koordinasyon eksikliğinin bulunduğu ve bu durumun aralarındaki işbirliğini kesintiye uğrattığı tespitinde bulunulmuştur.

Anahtar kelimeler: Sivil Toplum Kuruluşları, Sığınmacı, Göç, İnsani yardım

THE FORM OF RELATIONSHIP BETWEEN PUBLIC INSTITUTE AND NON GOVERNMENTAL ORGANISATIONS THAT PROVIDE HUMANITARIAN AID TO ASYLUM SEEKERS: THE CASE OF DÜZCE

Abstract

Because of the civil war in Syria and the internal disturbance in the Middle East countries, millions of people have been forced to take refuge in other countries, notably to the neighboring countries, since 2011. Turkey accepted this mass migration by applying to an open-door policy and accepted this asylum seekers to the country. Asylum-seekers, who are considered temporary, have gained some legal rights, including health and education. However, they encounters many problems about basic needs such as health, education, and shelter. In this way, Non-Governmental Organizations take an active rol in solving these problems, accessing social services and meeting basic needs. This study aims to reveal the functions to the Non Governmental Organisations active role that have the potential to carry out more effective and on-site activities in the field compared to official and semi-official organizations, in the context of non-governmental organizations in Düzce, which provide humanitarian assistance to asylum seekers and their humanitarian aid. In this research, interviews were conducted with 10 association managers, including 5 men and 5 women, who are actively working in the six associations of KADİM, the Fraternity, Kinship, Solidarity and Communication Center, which was established to provide consultancy services to asylum seekers. In the study, qualitative research method was adopted and data was collected by using the semi-structured interview form and in-depth interview method. In this study, it was examined the way humanitarian associations identify asylum seekers,

¹ Doktora öğrencisi, Düzce Üniversitesi SBE Tarih ABD, Göç Çalışmaları Doktora Programı, fmkzllms@gmail.com, orcid:0000-0001-6738-1758

Bu Yayıma Atıfta Bulunmak İçin: Kızılelmas, F., (2020), Sivil Toplum Kuruluşlarının İnsani Yardım Ulaştırmasında Sığınmacılarla ve Kurumlarla İlişki Biçimi: Düzce Örneği, *Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(2), 267-283.

communicate with asylum seekers, deliver assistance to asylum seekers and establish relations with other institutions were examined. It has been determined that these aid associations have important functions in helping refugees, but there is a lack of coordination between them and this situation interrupts their cooperation.

Key Words: Non Government Organisations, Asylum Seeker, Migration, Humanitarian aid.

1. Giriş: Türkiye’de Sivil Toplum Kuruluşlarının Gelişimi

Sivil toplum, Avrupa’da Ortaçağ sonuna kadar kent yaşamındaki yurttaşların kararlara katılımıyla ortaya çıkan bir yönetimi ifade etmekteydi. Bu yönüyle devletle, politik toplumla aynı manaya gelmekte olup siyasi bir toplum yapısı anlamını taşımaktaydı. On sekizinci yüzyıla kadar İngiltere, Fransa ve Almanya’da etkisini sürdüren bu anlayış, on sekizinci yüzyıldan sonra değişerek modern anlamdaki yapısına kavuşmuş (Çaha, 2017: 11; Özer, 2008: 87); 1980’li yıllardan sonra ise küreselleşme ile neo-liberal politikalara bağlı olarak yeni boyutlar kazanıp devlet alanının dışında kalan toplumu ifade etmek için kullanılmıştır (Özdemir vd., 2009: 157). Bu şekilde farklı boyutları ve tanımları mevcutsa da genel olarak sivil toplum, toplumsal sorunlara uzun dönemli ve etkili çözümler bulma sürecine aktif olarak katılan, devlet politikalarının seyrini bu sorunların çözümü için etkilemeye ve yönlendirmeye çalışan, eylemlerini koordine eden farklı gönüllü örgütlerin devletten bağımsız olarak kurdukları ortak hareket alanı olarak tanımlanır (Keyman, 2008: 3; Taylor, 1990: 98). Diğer bir ifadeyle sivil toplum, devlet denetimi dışında kalan, dolaylı veya dolaysız ama belli düzeyde siyasi bir nitelik içeren, fakat özünde toplumsal sorunların çözümüne dönük sivil etkinlikleri, ilişkileri, çıkarları yaşama geçiren bir alandır (Keyman, 2006: 15).

Bu şekilde sivil toplumun geniş anlamda devlet dışı bir örgütlenme olduğu kabul görmeye birlikte, mekân ve etkinlik türü olarak hangi alanları kapsadığı hususunda bir uzlaşma yoktur. Bu karışıklığın sebeplerini Tekeli (2012: 50-51), sivil toplum örgütlenmeleriyle ilgili yapıların kastedildiğinin bilinmemesi, sivil toplum kuruluşlarının sivil toplum kavramıyla açıklanmaya çalışılması ve bu alanda siyasi bilimin söylemlerinin egemen olmasıyla açıklamaktadır. Bu fikir ayrılıkları günümüzde Türkiye’de yapılan sivil toplum tanımlamalarında yaşandığı gibi, geçmişteki sivil toplum oluşumlarının kategorileştirilmesinde de görülmektedir.

Mesela bazılarına göre Osmanlı’da devlet otoritesi ile halk arasında aracı kurumlar olmadığından Batı Avrupa’da görülen şekliyle bir sivil toplum unsuru oluşmamış, ancak Tanzimat’ın ilanından sonra modern anlamda sivil toplum örgütlenmeleri ortaya çıkabilmiştir. Konuyla ilgili ileri sürülen başka bir görüş ise, dönemin geleneksel örgütlenme biçimleri olarak loncalar, vakıflar ve tarikatlar şeklinde Osmanlı’da sivil toplum yapılarının daima var olduğudur. Hatta resmî denetime tabi kılınan loncalar öncesinde esnaf birlikleri (ahî toplulukları) ve de tarikatlar ile vakıflar, geleneksel toplumda devlet adamlarının ve siyasîlerin değilse de bir bütün olarak devletin güvenlik ve siyasi alan gibi vazife ve sorumluluk sahası olarak görmediği eğitim, sağlık ve ticaret hayatını düzenleyip sevk ve idare etmekteydiler. Üstelik bu durum sadece Osmanlı dönemi ve coğrafyasıyla da sınırlı değildi (Abay, 2004: 278-279; Aslan: 2010: 263-264; Karakurt Tosun, 2007: 6-7). Bu tespitlere bazı itirazlar getiren Çaha (1994: 99), ulema, lonca, ayan gibi kendine özgü toplumsal oluşumları ayrı tutmakla birlikte, halkın eğitimi, idaresi, vergilerin toplanması gibi fonksiyonları icra eden yapıların, aslında devletin taşradaki uzantısı olduğunu söylemektedir. Bu yüzden Osmanlı’da her şeye gücü yeten bir devlet anlayışının var olmadığını, aynı zamanda özerk bir sivil toplum yapısının da bulunmadığını; ikisinden belirli parçalar taşıyan toplum prototipinin olduğunu belirtmiştir. Buna karşın bir tarihçi olarak İnalçık (1994: 16-21), Osmanlı’da birbirleriyle denge ve uyum halinde olan loncalar, ulemalar ve bürokrasiler gibi çeşitli toplumsal grupların hatırı sayılır bir özerkliğe sahip olduğunu söylemektedir. Hatta âdet ve gelenekler ile bunun temel gözetleyicisi olan ulemanın, sultanın şahsi otorite ve düzenleme alanını şeriat/hukuk ve gelenekler adına kısıtladığından bahsetmektedir.

Ulus devletleşme sürecinde ise, geleneksel toplumun bu kendine mahsus örgütlenme biçimlerinden radikal bir kopuş yaşanmış; üstelik Batı'da görülen sivil toplum fikri ve yapıları da bu dönemde aşırı derecede zayıflamıştır. Zira bu dönemde devletten bağımsız, sivil hak ve özgürlüklerinin korunmasını talep edecek bir sivil toplum anlayışı ve bunu dile getirebilecek bir yapı mevcut değildi. Böylece modernleşme sürecinde bir taraftan devlet merkezci bir yapı egemen hale gelirken, diğer taraftan bu süreci destekleyen ve bu sürece katkı sağlayacak aktif bir toplum da istenmiştir. Bu örgütsel yaşam alanı: kamu çalışanları organizasyonlarını, vakıfları, kooperatifleri ve dernekleri kapsamaktaydı. Bu örgütlenmeler, hak ve özgürlüklere karşı devlete ahlakî bir öncelik tanıyan ve görevleri temel alan vatandaşlık anlayışı ile gerçekleşmekteydi (İçduygu ve Keyman, 2004). 1980'lerden sonra² ise, Türkiye'de devlet-toplum ilişkisinin demokratikleşmesi ihtiyacında artış meydana gelmiş; 1980'li ve 1990'lı yıllarda sivil toplum kendisini devletten bağımsız bir örgütsel yaşam alanı ve demokratikleşme için gerekli bir alan olarak var etmiştir. 2000'li yıllardan sonra demokrasinin, siyasi ve ekonomik istikrarın oluşması için, sivil toplumun önemi -doğrudan gelişmesine etki etmese de- devlet elitlerinin nezdinde daha da artış kaydetmiştir. Ayrıca Türkiye-AB üyelik müzakerelerinin başlaması, Türkiye'de devlet-sivil toplum ilişkilerinin demokratikleşmesi sürecine ve sivil toplum kuruluşlarının gelişmesine olumlu etkilerde bulunmuştur (Keyman, 2006: 23-25).

Sivil toplumu üreten, yöneten ve harekete geçiren kurum ve örgütler olan sivil toplum kuruluşu, kısa adıyla STK'lar (Sivil Toplum Kuruluşları Sempozyumu, 1998: 24), farklı alanlarda çalışan gönüllü örgütlerden düşünce kuruluşlarına, sosyal hareketlerden vatandaşlık inisiyatiflerine, hükümet dışı örgütlerden sendikalara ve meslek odalarına kadar geniş bir alanı kapsamaktadır (Keane, 2003). Spor, kültür gibi alanlarda faaliyet gösteren aktivite merkezli STK'lar ve siyasi sendikalar, çevre örgütleri gibi toplum merkezli STK'lar olduğu gibi sosyal hizmet, sağlık, eğitim gibi hizmetleri sunan refah merkezli STK'lar da bulunmaktadır (Özdemir vd., 2009: 158). Sivil toplum kuruluşlarının bir kısmı küçük yardımlarla ve gönüllülük esasına göre faaliyetlerini yürütürken bir kısmı da daha profesyonel ve aktif olarak aynı ve nakdi yardımda bulunmakta, hukuki ve psiko-sosyal destek sağlamaktadır.

Erder (2017), göçmen ve sığınmacılara yardım faaliyetleri bağlamında sivil toplum örgütlenmelerini/kuruluşlarını üç grupta ele almıştır. Birincisi göçmen hakları ve göçmenlere yardım konusunda uzmanlığa sahip olan ve uluslararası fonlarla desteklenen projelerle çalışan sivil toplum örgütleridir. İkincisi yoksulluk, eşitsizlik ve diğer haksızlıklarla mücadele için bir araya gelenlerin oluşturduğu yerel sivil toplum kuruluşlarıdır. Üçüncüsü ise Suriye göçü sürecinde göçmenlerle yüz yüze gelen, onlara hayırseverlik ve insani gerekçelerle yardım edenlerin oluşturduğu "ad hoc" ve geçici yardım ağlarıdır (Erder, 2017: 116). Ayrıca sivil toplum kuruluşları "hak temelli" ve "ihtiyaç temelli" olarak da ele alınmaktadır. İhtiyaç temelli STK'lar gıda, eğitim, barınma, sağlık gibi maddi yardımlara odaklanırken hak temelli olanlar Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği (BMİHYK)'nin tanımına göre haklarla bağlantı, hesap verilebilirlik,

² Özellikle 1980'li yıllardan sonra sivil toplum kuruluşlarının öneminin artmasının nedeni olarak refah devletlerinin krize girmesi ve neo-liberal ekonomi politikaları ile sağlık, eğitim, sosyal güvenlik, sosyal yardım alanındaki işlevlerini sivil toplum kuruluşlarına ve piyasaya bırakması gösterilmektedir. Nitekim Akbaş (2016:337), sivil toplumun politika üretimi süreci üzerinde baskı, çıkar grubu olmadığını; refah devletlerin sosyal alandan çekilmesiyle sivil toplum kuruluşlarının sosyal hizmetleri tasarlayan ve sunan yapılar olduğunu söylemekte ve bu durumu "sosyal hizmetlerin sivil oluşumu" kavramıyla ifade etmektedir. Aysan (2012: 108-114) ise, tek bir refah devletinden bahsedilmesinin mümkün olmadığını, çok farklı kurumsal yapılarla sahip birbirinden farklı refah devletleri bulunduğunu belirtmekte; refah devletlerinin küreselleşme süreciyle krize girmesinden ziyade, ekonomik, demografik ve toplumsal dönüşümlerden ötürü biçim değiştirdiğini dile getirmektedir. Bu toplumsal dönüşümlerin de refah devletinin eski yapılarını devam ettirmelerini güçleştirdiğini ve farklı refah devletlerinin de kendi kurumsal karakterine göre reform yaptıklarını söylemektedir. Liberal ve sosyal demokrat ülkelerde sosyal harcamaların sınırlı kalmasını, buna karşın Türkiye gibi Güney Avrupa ülkelerinde 1980'lerden itibaren sosyal harcamalarda yükseliş olmasını bu durumun bir göstergesi olarak sunmaktadır.

güçlendirme, katılım, ayrımcılığın önlenmesi ve savunmasız guruplara ihtimam unsurlarını içermektedir (İnternet-2). Daha açık bir ifadeyle hak temelli sivil toplum kuruluşları, mültecilik statüsünün belirlenmesinde sığınmacılara hukuki danışmanlık yaparak, hak ihlallerine karşı yol gösterir ve hak savunuculuğu faaliyetlerini yürütür (Ay, 2017)

Toksöz ve arkadaşları ise yaptıkları çalışmada göçmenlerle ilgili sivil toplum kuruluşlarını; insan haklarını veya mülteci haklarını savunan kuruluşlar, ağ tipi örgütlenmeyle ulusal ve uluslararası kuruluşlardan fon sağlayan politika odaklı kuruluşlar ve göçmenlerin kurdukları dayanışma ve yardımlaşma kuruluşları olarak üçe ayırmaktadır. Göçmen haklarının yasallaştırılmasında, göçmenlerin/mültecilerin haklarını gözetmede ve yerel toplumda dışlanmalarını önlemede hem göçmenlerin kendi kurduğu derneklerin hem de göçmen yanlısı derneklerin olumlu etkisi olduğundan bahsetmektedir. Ayrıca bu STK'ların kaynaklara erişim ve mültecilerin ihtiyaçları arasında önemli köprü görevi gördüğünü söylemekte ve bu STK'ların göçle ilgili gelişmeleri ve yasal mevzuatı yakından takip ederek politika yapımında belirleyici olduğunu ifade etmektedir (Toksöz ve diğ.,2012: 111-117). Nitekim Kaya (2015) da, yaptığı araştırmada 2011 yılından sonra Türkiye'ye göç eden Suriyeli sığınmacıların Şanlıurfa özelinde kurdukları dernekleri ele almıştır. Kaya'nın bu çalışmasında sığınmacıların dernekler aracılığıyla ne tür faaliyetler yaptığı, kamu mevzuatı ve bürokrasi ile yaşanan problemler, Türkiye halkıyla sosyal ve kültürel alandaki uyum ve çatışma noktaları, dışlanma/ayrımcılık alanları ve tecrübeler incelenmiştir (Kaya, 2015). Adıgüzel (2019) de, yaptığı bir araştırmada İstanbul'daki Suriyeli Dernekleri ele almıştır. Bu çalışmada Suriyeliler tarafından kurulan derneklerin öncelikle savaştan kaçan muhtaç kişilere acil ihtiyaçlar, sağlık, istihdam sağlanması gibi alanlarda faaliyet gösterdiklerini ve uyum süreci için önemli olan dil, meslekî eğitim ve üniversite eğitimi kazandırma gibi alanlara yöneltilen anlaşılmıştır (Adıgüzel, 2019).

Dernekler dairesi başkanlığının verilerine göre Türkiye'de 119.735 faal dernek bulunmaktadır ve bunlardan 5.432 tanesi insani yardım derneği adı altında faaliyet göstermektedir. Ortalama bir ilde 700-800 dernek bulunmakta, şehrin yoğunluğuna göre değişimle birlikte ortalama 60-70 dernek insani yardım yapmaktadır (İnternet-3). Yapılan bir araştırmaya göre, Suriye'den kaçarak Türkiye'ye sığınan mültecilere aktif olarak yardım eden 42 ulusal ve 14 uluslararası STK bulunmaktadır. Bunlardan bazıları İHH, SGDD, Mazlum-Der, Türk Kızılayı, Yeryüzü Doktorları, İHD gibi STK'lardır ve bu STK'lar mülteciler için gıda, barınma, sağlık, hukuk ve psiko-sosyal destek sağlamakta, projeler üretmektedir (Türk, 2016:154). Bunlardan SGDD-ASAM 40'dan fazla ilde 60'ı aşkın ofisi ile mülteci ve sığınmacılara karşılaştıkları sorunlara çözüm bulmaya çalışmakta, mültecilere psiko-sosyal destek sağlamaktadır (İnternet-4). Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 1950 yılında mültecileri korumak ve mülteci sorunlarına çözüm bulmak amacıyla kurulan Birleşmiş Milletler Mülteci Örgütü (UNHCR), 2016 yılında Türkiye ile anlaşma imzalamıştır. UNHCR Suriye mülteci krizine müdahale etmek amacıyla mültecilere kamplarda ve kent merkezlerinde insani yardım sağlama, ulusal sığınma işlemlerinin gerçekleştirilmesi ve mültecileri üçüncü ülkelere yerleştirmek için çalışmaktadır. Örgüt, hükümetler, Birleşmiş Milletler, havuzda toplanmış fon mekanizmaları, hükümetler arası kuruluşlar ve özel sektörün sağladığı gönüllü katkılar sayesinde faaliyet göstermektedir ve 576 ulusal ve uluslararası kuruluşla ortaklığı bulunmaktadır. Bunlardan bazıları AA Japon, ACTED, ASAM, DRC, FAO, HABITAT, IOM, DGMM gibi kuruluşlar olup bunlar daha çok temel ihtiyaçlar, eğitim, ilk yardım ve sağlık konularına yoğunlaşmaktadır (İnternet-5).

2. Sığınmacıların Türkiye'deki Hukuki Durumu

Göç literatüründe başka bir ülkeden gelen yabancıların hukuki statüsü ile ilgili birçok kavram bulunmakta ve bu kavramlar gelen kişilerin ülkesine, gelme sebebine ve gelme şekline bağlı olarak değişiklik göstermektedir. Bazı araştırmacılar göçmen, misafir, muhacir kavramını kullanırken, bazıları da mülteci, sığınmacı kavramını kullanmaktadır. Bu kavramların karşılığının bilinmesi, gelen kişilerin statülerinin ve haklarının anlaşılması açısından önemli olmaktadır. Bu

çalışmada bahsedilen yabancılar 2011 yılından sonra Türkiye'ye gelen Suriyeli, Iraklı, İranlı ve Afganlı kişiler olmakta ve bu gelen kişilerin hukuki statüsü birbirlerinden farklılıklar arz etmektedir. Suriyeliler geçici koruma statüsünde olurken, Irak, İran ve Afganistan'dan gelenler uluslararası koruma statüsünde olmaktadır. Bu çalışmada, Suriye, Irak, İran ve Afganistan'dan gelen kişilerin hepsini içine alması açısından, yasal statülerinden ve kullanım kolaylığından dolayı sığınmacı kavramı kullanılacaktır.

2013 yılında kabul edilen Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'na (YUKK) göre Türkiye'ye gelen yabancılara dört farklı statü verilmektedir. Bunlar mülteci, şartlı mülteci, ikincil koruma ve geçici koruma statüleridir. Mültecilerin statüsüne ilişkin 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne göre mülteci; "ırkı, dini, milliyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için ülkesinden ayrılan ve söz konusu korku nedeniyle ülkesine geri dönemeyen veya dönmek istemeyen kişi" olarak tanımlanmaktadır (İnternet-6). Türkiye, Cenevre Sözleşmesi'ni coğrafi sınırlama ile kabul etmiştir ve sadece Avrupa'dan gelenleri mülteci olarak tanımlamaktadır. Avrupa dışından gelenler ise "şartlı mülteci" olarak adlandırmaktadır. İkincil koruma, mülteci ve şartlı mülteci olarak nitelendirilmeyen fakat benzer sıkıntılarda olan kişileri kapsarken, geçici koruma benzer durumda bulunan Suriyelileri içine almaktadır. (İnternet-7). Sığınmacı ise, 1994 yılında imzalanan Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılarla ilgili yönetmeliğe göre, bir ülkeye mülteci olarak kabul edilmek isteyen ve mültecilik statüsüne ilişkin yaptıkları başvurunun sonucunu bekleyen kişilerdir (İnternet-8). Bu durumda Cenevre Sözleşmesi çerçevesinde Türkiye, coğrafi çekincelerden dolayı sadece Avrupa'dan gelenlere mülteci statüsü vermekte, Avrupa dışından gelenlere ise şartlı mülteci, uluslararası koruma ya da ikincil koruma ve geçici koruma gibi farklı koruma türleri uygulamaktadır. Bu bağlamda Türkiye'deki Suriyelilere 2014 yılında yürürlüğe giren YUKK ile geçici koruma statüsü verilmiştir. Suriye dışından gelen Iraklı, Afganlı ve diğer sığınmacılar ise şartlı mülteci statüsü verilene kadar uluslararası koruma başvurusu statüsündedir (KDK, 2018: 88). Türkiye'de 35.042 Afganistan, 15.532 Irak, 3.558 İran ve 2.285 diğer milletlerden olmak üzere toplam 56.417 kişi uluslararası koruma statüsünde, 3.585.046. Suriyeli ise geçici koruma statüsünde bulunmaktadır Geçici koruma statüsünde bulunanlardan 3.521.497kişi geçici barınma merkezleri dışında Türkiye'nin değişik illerinde ikamet etmektedir (İnternet-9).

Sığınmacılara, geri gönderme yasağı haricinde mülkiyet, çalışma, ikamet, eğitim ve sosyal güvenlik gibi haklar sağlanmaktadır. Bu haklar bağlamında Türkiye'de bulunan Suriyelilere ilişkin "Geçici Koruma Yönetmeliği" yeniden düzenlenmiştir. Bu Yönetmelik kapsamındaki yabancılara sağlık, eğitim, iş piyasasına erişim, sosyal yardım ve hizmetler ile tercümanlık ve benzeri imkânlar sağlanmaktadır. Sığınmacılara, sağlık hizmetleri kapsamında, temel ve acil sağlık hizmetleri verilmekte, tedavi ve ilaçlar temin edilmektedir. Eğitim hizmetleri kapsamında ise okul öncesi, ilköğretim ve ortaöğretim çağındakilere eğitim ve öğretim verilmekte, her yaş gurubuna isteğe bağlı olarak dil eğitimi, meslek edinme becerileri, hobi kurslarına katılması sağlanmaktadır. Sığınmacılar, iş piyasasına erişim ile ilgili belirli sektörlerde ve coğrafi alanlarda çalışma izni almaktadırlar. Barınma konusunda ise sığınmacılar YUKK'un 33. maddesinde belirtildiği gibi Genel Müdürlük tarafından belirlenen ilde ve geçici barınma merkezlerinde ikamet edebilirler (YUKK, 2013). Yapılan düzenlemelere rağmen verilen bu haklar yetersiz kalmakta, özellikle barınma koşulları ve yüksek kiralar, işgücüne katılım ve istihdam olanakları, sağlığa erişim konusunda sığınmacılar sıkıntılar yaşamaktadır (Coşkun ve Yılmaz, 2018). Sıkıntılarının giderilmesinde STK'lar devreye girmekte, kendilerine başvuran ya da tespit ettikleri sığınmacılara yardım etmektedirler. Sığınmacıların kaldığı illerden birisi olan Düzce'de de sığınmacılara sosyal yardım amaçlı çalışmalar mevcuttur. Düzce Valiliği tarafından verilen bilgiye göre 377.610 nüfusa sahip olan Düzce'de 12.000 göçmen ikamet etmektedir. Bu göçmenlerden 10.000'i kayıtlı olup yaklaşık 2.000 kişi ise düzensiz göçmen durumundadır. Kayıtlı olanlardan 2.100 kişi Suriye uyruklu olup geçici

koruma statüsünde iken 5.400 kişi Irak uyruklu, 2.000 kişi ise Afgan uyruklu olup uluslararası koruma statüsünde bulunmaktadır (Dağlı, 2018: 22).

3. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada nitel araştırma yöntemi benimsenmiş, yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak derinlemesine görüşme tekniği ile veriler toplanmıştır. Araştırmanın kapsamını, sığınmacılara barınma, eğitim, sağlık, istihdam ve sosyal uyum konusunda danışmanlık hizmeti vermesi amacıyla 2016 yılında kurulan, Kardeşlik, Akralalık, Dayanışma ve İletişim Merkezi olan KADİM'e (İnternet-10) üye altı dernekte (Aile ve Sosyal Hizmetler Derneği, Beşir Derneği, Biz Büyük Bir Aileyiz Derneği, Erdemliler Derneği, Gönül Derneği ve İnsan Hak ve Hürriyetleri Derneği) aktif olarak rol alan kişiler oluşturmaktadır. Sığınmacılarla ilgili gelişmeleri alanda takip etmeleri, dernekle ilgili kamu kurumlarında toplantılara katılmaları ve alana hâkim olmalarından dolayı adı geçen derneklerin yetkilileriyle görüşmeler yapılmıştır. Her dernekten bir kadın kolları yetkilisi, bir genel dernek yetkilisi ile görüşmeler yapılması planlanmış fakat bir dernekte kadın yetkili bulunmaması ve bir diğer dernekte de erkek yetkili bulunmamasından dolayı 5 erkek ve 5 kadın olmak üzere toplam 10 kişi ile derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşülen kişiler dernekte yöneticisi pozisyonunda rol almaktadır. 60 dakika ile 90 dakika arası değişen görüşmeler 2019 Ocak-Mart ayları arasında görüşmecilerin ofislerinde yapılmıştır. Görüşmecilerin gerçek adları araştırma etiği gereği kullanılmamış, takma adlar kullanılmıştır. Ayrıca araştırma kapsamında Kadim yetkilisi, İl Göç İdaresi yetkilisi ve İl Sosyal Yardımlaşma Vakfı yetkilisiyle de görüşülüp sığınmacıların sayısı, kurumlarla iletişim sıklığı gibi konularla ilgili bilgi alınmıştır. Düzce'de sığınmacılara insani yardım ulaştırmada KADİM'le işbirliği içerisinde bulunan dernekler haricinde Yardımlı Derneği, Görünmez Eller Yardım Derneği, Düzce İhtiyaç Sahiplerine Yardım Derneği, Düzce Yetim, Öksüz ve Dezavantajlı Gençler ile Yardımlaşma-Dayanışma Derneği-DÜYETDER (Bilge ve Ardıç, 2017) gibi birçok STK da sahada aktif olarak çalışmaktadır. Bu çalışma kapsamında, resmi kurumlarla daha fazla ilişki kurmaları, her ay sığınmacılarla ilgili valilikçe düzenlenen toplantılara katılmaları açısından sadece KADİM'le işbirliği içerisinde olan dernekler ele alındığı için diğer yardım derneklerinin faaliyetlerine yer verilmemiştir.

Devletten bağımsız olarak kurulan sivil toplum kuruluşlarının kriz zamanlarında rolü daha çok önem kazanmaktadır. Gerek insani yardım yapan sivil toplum kuruluşlarıyla ilgili literatürde, gerek alanda yapılan görüşmelerde devletin gelen sığınmacıların ihtiyaçlarını giderme noktasında sivil toplum kuruluşlarından büyük bir destek aldığı gözlemlenmiştir. Sivil toplum kuruluşlarının devleti destekleyici rollerini ve devletin görev alanındaki hizmetlerde kurumlarla ortaklık oluşturma biçimlerini ve kurumlarla aralarındaki sorunları göstermesi araştırmanın önemini arttırmaktadır. Bu bağlamda araştırmanın amacı, Düzce ilindeki sığınmacılara insani yardım yapan STK'ların sığınmacıların gıda, giysi, barınma gibi acil temel ihtiyaçların, sağlık, eğitim, istihdam ve uyum faaliyetlerini arttırmak amacıyla yapılan sosyo-kültürel faaliyetlerin karşılanmasındaki rollerini ve sivil toplum kuruluşlarının bu alandaki yetkinlik derecelerini, kendi aralarındaki görev paylaşımlarını ve diğer kurumlarla ilişki biçimlerini ortaya çıkarmaktır. Düzce'ye gelen sığınmacıların nasıl tespit edildiği, Düzce'de insani yardım yapan sivil toplum kuruluşlarının sığınmacılarla ilişki biçiminin nasıl kurulduğu yardımların sığınmacılara ulaştırılmasının ne şekilde gerçekleştiği, sığınmacılara yardım eden sivil toplum kuruluşlarının diğer kurumlarla ilişki biçimleri, aralarında koordineli çalışıp çalışmadıkları, sığınmacılarla ilgili kamu mevzuatı ve bürokrasi ile yaşanan problemler, derneklerin işleme tarzı ve ilişki ağları arasındaki farklar araştırma sorularını oluşturmaktadır.

Araştırma verileri nitel araştırma tekniklerinden biri olan betimsel analiz kullanılarak tahlil edilmiştir. Betimsel analizde elde edilen veriler daha önce belirlenen başlıklar, temalar altında özetlenir ve yorumlanır. Veriler araştırma sorularının ortaya koyduğu temalara göre düzenlenebileceği gibi görüşme ve gözlem süreçlerinde kullanılan sorular dikkate alınarak da

düzenlenebilir. Betimsel analizde görüşülen kişilerin görüşlerini çarpıcı bir şekilde ortaya koymak amacıyla doğrudan alıntılara sık sık yer verilir. Dört aşamadan oluşan betimsel analizde araştırma sorularından yola çıkarak verilerin hangi temalar altında düzenleneceği belirtilir. Daha sonra veriler okunur, düzenlenir, anlamlı ve mantıklı bir şekilde bir araya getirilir. Düzenlenen veriler doğrudan alıntılarla desteklenir. Tanımlanan bulgular açıklanır, anlamlandırılır ve ilişkilendirilir (Yıldırım ve Şimşek, 2005: 224). Bu çalışmada Düzce’de sığınmacılara insani yardım yapan sivil toplum kuruluşlarının yapıları, yardımların sığınmacılara ulaştırılması, sığınmacılarla iletişim, kurumlar arası bilgi paylaşımı, diğer sivil toplum kuruluşları ve resmi kurumlarla ilişkisi kavramlar ışığında başlık halinde tartışılmaktadır.

Araştırma kapsamında derinlemesine görüşme yapılan kişiler 44-55 yaş aralığında olmaktadır. Görüşme yapılan 10 kişiden 8 kişisi (5 erkek, 3 kadın) öğretmen, kamu görevlisi, eczane işletmecisi ve esnaf gibi mesleklerde çalışırken, diğer 2 kadın ise çalıştıkları mesleklerden emekli olmuşlardır. Görüşülen kişilerin eğitim durumlarına bakıldığında 4 erkek üniversite mezunu iken, 5 kadın ve 1 erkek lise mezunudur. Hiçbir ücret almadan yardım derneklerinde gönüllü olarak çalışan bu kişiler ortalama 15 senedir yardım faaliyetlerinde aktif olarak yer almaktadırlar.

4.1. Düzce’de Sığınmacılara İnsani Yardım Yapan STK’ların Yapıları

Sığınmacılara insani yardımda bulunan STK’lardan biri olan Düzce İHH İnsani Yardım Derneği (İnsan Hak ve Hürriyetleri Derneği), dernek yetkilisinin belirttiğine göre Düzce’deki uluslararası alanda faaliyet gösteren en büyük STK’dır. Vakıf 1992 yılında Bosna savaşı sırasında gönüllülerin insani yardım faaliyetleri ile kurulmuş, bugün ise Türkiye çapında kadın derneği, erkek derneği ve genç İHH olarak yetmiş altı ilde örgütlenmesi, yurtdışında 135 ülkede eğitim ve yoksullukla mücadele konularındaki faaliyetleri ile uluslararası bir kuruluş haline gelmiştir. Vakıf, acil yardım, sosyal yardım, eğitim ve sağlık yardımlarının yanı sıra insan hakları ihlallerine bağlı konularda da danışmanlık yapmaktadır. İHH aynı zamanda 1995 yılından itibaren sığınmacı ve mültecilere yönelik insani yardım, insan hakları ve insan diplomasisi konularında da çalışmalarını sürdürmektedir (İnternet-11) Merkezi İstanbul’da olan vakfın Düzce’deki yetkilisi Mehmet, Düzce’de derneğin yerel bağışçılarla ve kişisel yardımlarla desteklendiğini belirtmiştir. Dönemsel olarak da merkezdeki vakıftan gıda kolisi, yetim çocuklar için ayakkabı ve hediyeler gelmektedir. Dernek yetkilisi Mehmet’in belirttiğine göre Düzce’deki İHH İnsani Yardım Vakfı’nın on altı aktif üyesi bulunmaktadır. Vakfın yardım hedeflediği gruplar öncelikle ihtiyaç sahibi yoksullar, yetimler ve sığınmacı ailelerdir. Dönemsel ve devamlı olarak eşya, yiyecek, giyecek, ayni ve nakdi yardımın yapıldığı vakıfta mağdur olan kişilere psikolojik ve hukuki açıdan aracılık yapılmakta olduğu yetkililer tarafından ifade edilmiştir. Düzce’ye gelen sığınmacı ailelere yönelik olarak da dönemsel ve devamlı ayni ya da nakdi yardımlar yapmakta, Düzce İl Gençlik Merkezi’nde 2016-2017 eğitim öğretim yılından itibaren okul çağındaki sığınmacı çocuklara türkçe, matematik, resim ve beden eğitimi gibi dersler vermekte ve sosyal etkinlikler düzenlemektedir. Okulun 120’yi bulan öğrenci sayısı devletin sığınmacı çocukları okula almasıyla 45’e düşmüştür. Her ay KADİM kurul toplantısına katılan vakıf Düzce’deki mültecilere yardım konusunda alınan kararlara, yapılan işbölümüne ve işbirliğine katkı sunmaktadır.

Bir diğer insani yardım yapan STK, Biz Büyük Bir Aileyiz Derneği, dernek yetkilisi Tuğba’nın belirttiğine göre altı yıldır faaliyet gösteren yerel bir dernektir. Otuz kurucu üyesi bulunan dernek, Düzce’de ikamet edenlerden yeterli destek görmektedir. Derneğin insani yardım faaliyetleri olarak engellilere, yaşlılara, boşanmış ve çocuklu kadınlara, öğrencilere eğitim desteği, ayni ve nakdi yardım yaptığı öğrenilmiştir. Ayrıca dernek yetkilisi, derneğin bir kuralı olarak evde çocuk varsa o eve mutlaka yardım edildiğini vurgulamıştır. Düzce’de bulunan Afganistanlı, Iraklı, Suriyeli sığınmacılara yoğun bir şekilde yardım yapan Biz Büyük Bir Aileyiz Derneği de KADİM’le işbirliği içerisindedir. Dernek, valiliğin sığınmacılarla ilgili çalışmalarında aktif rol almaktadır.

Sığınmacılara destek veren bir diğer STK da Aile ve Sosyal Hizmetler Derneği olup diğer kurumlar ve STK'larla yakın ilişki içerisinde faaliyet göstermektedir. Dernek yetkilisi Nimet'in ifadesine göre yerel bağışlarla faaliyet yürüten dernek altı sene önce kurulmuş olup altı gönüllü çalışanı ile hizmet sunmaktadır. Derneğin, ihtiyacı olan sığınmacıların tespit edilmesi, barınma ihtiyaçlarının giderilmesi, ev eşyası temin edilmesi, gıda, giyecek, yakacak temininin sağlanması haricinde, sığınmacı ailelerin okul çağındaki çocuklarının okula kaydedilmesi, sağlık kontrollerinin yapılması, dil öğrenmeleri için gerekli kurslara yönlendirmesi ve sığınmacıların diğer hakları konusunda bilgilendirilmesine aracı olduğu belirtilmiştir. Valilikte yapılan kurul toplantısında kendilerine yönlendirilen belirli sayıdaki sığınmacı ailelere düzenli olarak yardım yaptıkları, diğer ailelere ve ihtiyacı olanlara ise dönemlik yardım yaptıkları öğrenilmiştir. Dernek yetkisi Nimet'in ifadesine göre Sosyal Hizmetler Derneği, sığınmacı ailelere ulaşmak için diğer kurumlarla ve Sivil Toplum Kuruluşları ile sahaya inmekte ve birebir adres tespiti yaparak sahadaki eksiklikleri görmekte ve sahada sosyal incelemelerde bulunmaktadır.

Düzce'de 2001 yılında sendika çalışmaları sırasında çekirdek kadrosu olduğu söylenen Erdemliler Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği 2007'de kurulmuştur. Yerel bir dernek olan Erdemliler Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği, dernek yetkilisinden alınan bilgiye göre kamuoyundan para toplamadan, üyelerin bağışlarıyla ve dernek yöneticilerinin sponsorluğu ile faaliyetlerini yürütmektedir. Derneğin faaliyet alanı daha çok öğrencilere burs imkânı sağlama ve onları uluslararası projelere katılmaya teşvik etme yönündedir. Bugüne kadar "Kuşaklar Kucaklaşması, İletişim ve Sevgi Projesi, Geleneklerimizle Güçlüyüz ve Bir El Bin Genç" adlı dört ulusal proje gerçekleştirmişlerdir. Yüz kişiden fazla üyesi bulunan derneğin sığınmacılarla ilişkisinin 2012 yılında ilk sığınmacıların Reyhanlı sınır kapısına gelmesiyle ve dernek yönetiminin aynı ve nakdi yardım sağlamak için Reyhanlı'ya gitmesiyle başlamıştır (İnternet-12).

Diğerlerine göre daha yeni bir dernek olan Beşir Derneği uluslararası bir dernek olup 2006 yılında kurulmuştur ve Düzce'de de bir şubesi bulunmaktadır. Beşir Derneği yöneticisi ihtiyacı olan ailelerin kendilerine web sayfası üzerinden başvurduklarını ve daha sonra yöneticilerin adreslere giderek, komşuya, muhtara sorarak ailenin durumu hakkında bilgi aldıklarını anlatmıştır. Düzce'deki kayıtlı sığınmacılara da aynı şekilde yardım yaptıklarını belirten dernek yetkilisi, sığınmacıların zamanla derneğin sistemini öğrendiklerini, kayıtlarını yaptırdıktan sonra derneğe ait mağazadan mutfak malzemelerini, temizlik malzemelerini, giyim, ayakkabı gibi ihtiyaç malzemelerini kendilerine verilen kuponlarla aldıklarını belirtmiştir. Bu yardımların haricinde dernekte burs yardımı, yakacak yardımı, beyaz eşya yardımı ve tadilat yardımı da yapılmaktadır. Dernek yetkilisi, dünyanın her yerinden gelen bağışlar ile yardımların bir havuzda biriktiğini ve ihtiyacı olan bölgelerin şubelerine aktarıldığını belirtmiştir (İnternet-13). Beşir Derneği de KADİM kurul toplantılarına her ay düzenli olarak katılmaktadır.

Birkaç yardımsever kişinin bir araya gelip cenazesi olanların cenaze işlemlerini kolaylaştırmak amacıyla yardım faaliyetlerine başlayan ve yerel bir dernek olan Gönül-Der, 2005 yılından itibaren de ihtiyacı olanlara gıda yardımı, aynı ve nakdi yardım yapmaktadır. Dernek yetkilisi Ahmet'ten alınan bilgiye göre sığınmacıların Düzce'ye gelmesiyle birlikte diğer yardım dernekleri gibi ihtiyaç sahibi ailelerle ilgilenen Gönül-Der, 30-40 kadar sığınmacı aileye yardım yapmaktadır. Üç ayda bir düzenli olarak gıda yardımı yapan dernek, yardımsever yerel halkın desteği, derneğe verilen adak ve fitrelerle hizmetler sunmaya çalışmakta, okul sezonunda ihtiyacı olan öğrencilerin ihtiyacını karşılamaktadır. Ayrıca her hafta Pazartesi günü dernek yetkilisi şahsi aracı ile yardım etmek isteyen fırınları dolaşarak ekme toplamakta, ekmeikleri ihtiyacı olan ailelere dağıtmaktadır. Sığınmacıların diğer sorunlarının çözümü için de KADİM'le işbirliği halindedir.

4.2. Yardımların Sığınmacılara Ulaştırılması

Yapılan görüşmelerde sığınmacı ailelerin belirlenen kriterler çerçevesinde STK'lara yönlendirildiği ve STK'ların bu yönlendirilen ailelerden sosyo-ekonomik açıdan sorumlu olduğu

öğrenilmiştir. Adı geçen STK'lar sığınmacılara acil ihtiyaç, barınma, ayni ve nakdi yardımlar yaparak sosyo-ekonomik destek sağlamaktadırlar. Yapılan yardımlarla sığınmacıların buluşması ise üç şekilde olmaktadır.

Öncelikle Düzce'ye gelen mültecilerden çoğu kaydını yaptırmak ve kimlik almak için İl Göç İdaresine başvurmuştur. İl Göç İdaresi kendilerine başvuran geçici koruma altındaki sığınmacıları Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı'na yönlendirmektedir. Fakat bazen yardım alacak kişiler resmi olarak belirlenen kriterlere uymamakta ya da prosedürlerin tamamlanma süresi uzun olmakta ve ihtiyacı olan sığınmacılara resmi yardımın ulaşması gecikmektedir. Bu durumda Düzce İl Göç İdaresi yardıma ihtiyacı olan sığınmacıları KADİM'e yönlendirmekte, KADİM de kendisine üye olan derneklerle temasa geçmektedir. Bu durumu Tuğba şöyle anlatmaktadır:

“Bazıları bize yönlendiriyor, bazen biz buluyoruz, bazen işte devlet gönderiyor, valilikten ya da belediyeden gönderilenler oluyor. Yardıma uygun görüyorlar ama devlette de bazı prosedürler var. Mesela sosyal yardımlaşma vakfında prosedürleri uymayan ama uygun gördükleri kişiler var. Yardım etmek istiyorlar, bize yönlendiriyorlar. Devlet ile sivil toplum kuruluşları iç içe çalışıyoruz, paslaşarak. Bazen mesela biz onları yönlendiriyoruz. Yani dayanışma içerisindeyiz sürekli.” (Tuğba, 44, dernek yetkilisi, 12.02.2019)

Sığınmacılar ile yardımların buluşmasında ikinci yöntem ise adı geçen derneklerin Düzce halkı tarafından biliniyor olması ve yerli halkın çevresinde, mahallesinde, sokağında gözlemlediği, tespit ettiği ihtiyaç sahibi sığınmacıları arkadaşları aracılığıyla ya da doğrudan dernek yetkililerine bildirmesi şeklindedir. Dernek yetkilileri, sık sık üyeleri tarafından, yardım ettikleri diğer sığınmacı aileler tarafından ya da yerli halk tarafından kendilerine bildirilen aileleri evlerinde ziyaret ederek ihtiyaçları tespit etmekte ve sığınmacılara yardım etmektedir.

“O kişiler de aslında az çok bizi buluyor. Biz de arıyoruz yani. Biz zaten, bize birisi mesaj attığında, telefonla aradığında, şurada ihtiyacı olan kişi var denildiğinde, açık adresini yazar mısın diyoruz, en kısa zamanda gidiyoruz, aileyi yerinde ziyaret ediyoruz, sosyal incelemelerde bulunuyoruz. İhtiyacı var mı yok mu, görmeden hiçbir şey yapmıyoruz. Sosyal medyadan ulaşabiliyorlar, bana da eşime de, partiden ulaşıyorlar, vakfa gelen ihtiyaçlılar bizi buluyor. Çevreden de bildikleri için bizim bu işlere baktığımızı. Hani sizin çevrenizde vardır ihtiyacı ya da yaşlı engelli. Çevreden eş dosttan geliyor, bilgilerini atıyorlar, biz bire bir ziyarete gidiyoruz.” (Sümeyye, 48, dernek yetkilisi, 21.03.2019)

Üçüncü yöntem ise sığınmacıların derneklerin şehir merkezindeki ofislerine doğrudan başvurmaları şeklinde olmaktadır.

“Derneğimizin yeri belli, merkezi bir yerde. Onlar da bize ulaşıyorlar, biz de çevremiz sayesinde hani arkadaşımız, konumuz, komşumuz, bu işe gönüllü çalıştığımızı bilen kişiler diyor ki bize şurada yeni gelmiş bir mülteci aile var, şurada yetim, eşi vefat etti, yetim çocuklar var, ya da boşanmış bir aile. Buraya da bakar mısınız gibi, öyle eş dost yönlendirmesiyle de oluyor. Yoğun bir şekilde kişiler de geliyor.” (Hüseyin,42, dernek yetkilisi, 23.01.2019)

Ayrıca sığınmacılar kendi sosyal ağları aracılığıyla yapılan yardımlardan birbirlerini haberdar etmektedirler. Aralarında Whats App gurubu kuran sığınmacılar, bir yerde yardım yapıldığında tanıdıkları diğer sığınmacıları haberdar etmektedirler. Bazen dışarıya çıkma imkânı bulamayan sığınmacılar dernek yetkililerin telefonuna konum atarak, dernek yetkililerinin kendilerini evinde ziyaret etmelerini istemekte ve durumlarından haber etmektedir. Sığınmacıların yardım almak için kullandığı bu yöntemi Büşra şöyle aktarmıştır:

“Bazısı zaten konum atıyor. Onlar (sığınmacılar) çok iyi biliyorlar [konum atmasını]. Ben konum atmamı bilmiyorum ama onlar gayet alışmışlar. Biz de arkadaşlarla yönlendirilen adreslere gidiyoruz, durumlarına bakıyoruz.” (Büşra, 43, dernek yetkilisi, 18.02.2019)

Sığınmacıların kendi aralarındaki iletişim ağlarına vurgu yapan Ahmet yardım almak için özellikle belirli zamanlarda dernek binasına gelen sığınmacılardan şu şekilde bahsetmiştir:

“Cep telefonumuz Düzce’nin yarısında var. Bir şekilde de kendi içlerinde koordineli sığınmacı aileler. Yani birine bir yardım yaptığın zaman, onun dışında 10 aile gelebiliyor bir anda. Birbirleriyle çok koordineli halindeler. Bir kısmı akraba zaten. Kendi içlerinde de organize oluyorlar hemen. Mesela gıda dağıtımı var, geliyorlar. Bir de dönem olarak geliyorlar. Mesela Ramazan geldiği için, bu aralar biraz talepler çoğaldı. Hani biliyorlar Ramazan kolisi geldi mi falan direk soruyorlar artık. Yani onlar biliyorlar.”(Ahmet, 55, dernek yetkilisi, 13.03.2019)

Sığınmacılar özellikle şehre ilk geldiklerinde ve yiyecek, giyecek, barınma ihtiyacı, çocuk bezi, mama gibi acil ihtiyaçlarını gidermek için direkt resmi kurumlara başvurmaktan ziyade kendi iletişim ağları sayesinde ulaştıkları yardım dernekleri aracılığıyla bu ihtiyaçlarını giderdikleri yukarıdaki aktarımlarından anlaşılmaktadır. Ayrıca yerel halkın gelen sığınmacılara duyarlı olması ve fark ettikleri ihtiyaç sahibi sığınmacıları yardım derneklerine haberdar etmeleriyle de yardımlarla ihtiyaç sahipleri buluşmaktadır. Burada üzerinde durulması gereken bir husus resmi kurumların gerekli şartları sağlamayan sığınmacı kişileri/aileleri ya da resmi işlemlerden dolayı uzayan ve mağdur olma ihtimali bulunan kişileri yardım derneklerine yönlendirmesidir. Devlet kurumları yetersiz kaldıkları durumlarda insani yardım yapan sivil toplum kuruluşlarıyla ilişkiye girmekte, sivil toplum kuruluşlarından destek istemektedir. STK’ların bu alandaki boşluğu doldurmaları, STK’ların sığınmacılar tarafından devlet mekanizmasının bir parçası olarak algılanmasına sebep olmaktadır. Ayrıca, STK’ların devletin rolünü üstlendiği tartışmalarını gündeme getirmektedir.

Sığınmacılara yardımdan kimin sorumlu olduğu konusunda fikir birliği bulunmamaktadır. Sığınmacılara yardım bir yandan hayırseverlik kavramı çerçevesinde İslami kardeşlik ve tarihsel sorumluluk motivasyonu ile özel sorumluluk olarak algılanmaktadır. Diğer yandan Türkiye’de birçok kişi bu işin uluslararası toplumun görevi olduğunu düşünmektedir. Devletin, sivil toplumun var olabileceği bir alana doğrudan veya dolaylı olarak izin vererek sorumluluğu üzerinden atıp atmadığına dair de bir hayli karmaşık fikirler mevcuttur. Uluslararası, ulusal ve yerel aktörlerin Türkiye’de sivil toplumun yapması gerekenler üzerine algı ve beklentileri, sivil toplumun hâlihazırda faaliyet gösterdiği alanı ve gelecekteki olası alanları da şekillendirmektedir. Sivil toplum kuruluşlarının sığınmacılara karşı yaklaşımı, devletin sivil toplum karşısındaki rolüyle ilgili karmaşasını ve sığınmacıların kamusal değil özel bir sorumluluk olarak konumlandırıldığı meselesini de yansıtmaktadır (Mackreath ve Sağnıç, 2017: 9).

4.3. Sığınmacılarla İletişim

Sığınmacı aileler ve STK yetkilileri çoğunlukla birbirlerinin dilini bilmemekten kaynaklı iletişim sorunu yaşamaktadırlar. Bu sorunu sığınmacı aileler okula giden ve Türkçe bilen çocukları aracılığıyla aşmaktadır. Sivil toplum kuruluşları ise sığınmacı ailelerin dillerini bilen gönüllü kişilerin tercümanlık yapmasıyla dil sorununu çözmeye çalışmaktadır. Bu gönüllüler, Türkçe bilen sığınmacı kişiler de olabilmekte; bazı durumlarda gidilen ailenin gerçekten ihtiyaç sahibi olup olmadığı konusunda dernek yetkililerini yönlendirmektedirler. KADİM yetkilileri ise KADİM’de görevli tercümanlar aracılığıyla sığınmacılarla iletişim kurmaktadır. Bu durumu dernek yetkilisi Nimet şöyle anlatmaktadır:

“Her zaman yanımızda tercüman olamayabiliyor. Çok önemli kritik yerlerde tercüman alıyoruz. Çünkü çok fazla tercümanımız yok Düzce’de. Valilikte de bir tercümanımız var. Arıyoruz telefonda görüşürüz ya da kendi arkadaşımızı arıyoruz. O şekilde yardım alıyoruz. İngilizce biliyorsa eşim İngilizceyi iyi biliyor. Ya da böyle el kol işaretleriyle gösteriyorlar bize, elimizden tutup. İşte bu yok diyorlar. İsteklerini söylüyorlar. Hastaysa işaretlerle gösteriyor çocuk hasta diyor, ihtiyacım var diyor, o şekilde. Çok önemli olduğunda da telefon açıyoruz. Telefonla da tercüman aracılığıyla, tercüman sonra bize aktarıyor.” (Nimet, 43, dernek yetkilisi, 14.01.2019)

“İşaret diliyle falan konuşuyoruz. Mesela bizim tercümanlarımız var, gönüllü. Telefonla falan tercümanı arıyoruz veya işte internette tercüman şeyi var ama onda da sıkıntı oluyor, lehçeleri falan farklı, şeyler tutmuyor. Biz de tercümanlarla anlaştık, Afganlı, Iraklı, her ülkeden bir tercümanımız var. Telefonlarını açarlarsa tercümanlık yapıyorlar”(Meryem,46, dernek yetkilisi, 20.03.2019)

Dernek yetkilileri dil sorununu aşmak için kendi tanıdıkları arkadaşlarının haricinde Türkçe konuşabilen sığınmacılardan da iletişim konusunda destek istediklerini belirtmişlerdir. Dernek yetkilileri tanıştıkları dil bilen sığınmacıların irtibat numaralarını kaydederek, gerekli durumlarda onları arayarak diğer sığınmacılarla iletişim sorununu aştıklarını ifade etmişlerdir.

“(Dil bilen, tercüman göçmenler) Onlar bizim derneğe geliyorlar, Türkçe bilenlerin numarasını alıyorum ben. Diyorum ki bana Afganlı falan geldiğinde seni arasam bana tercümanlık yapar mısın, tamam abla diyor. İşte Iraklısı geliyor, tercümanlık yapar mısın. Çünkü Arap ülkelerindeki diller de farklı, Iraklı farklı konuşuyor, İranlılar farsça konuşuyorlar, öyle farklı farklı şeyleri var. Bir de kendi insanından biriyle konuştuğunda daha rahat içini döküyor”(Tuğba, 44, dernek yetkilisi, 12.02.2019).

“Biz tercümanlar aracılığıyla görüşüyoruz. Bu anlamda bize yardımcı olan, gönüllü olarak yardımcı olan tercümanlarımız var. Suriyeli çocuklardan oluşuyor bunlar ya da Iraklı, çocuk derken yetişkinler üniversiteli öğrenciler bunlar. Bir gün bir Afganlı aileye gittik Afganlarda farklı, Farsça konuşuyorlarmış onlar, tabi arapça bilmediği için, tabi bi şekilde ulaşıldı onlara, Bir Afgan bulduk, onun vasıtasıyla da o aileye ulaştık. Lisan problemi çok yaşamıyoruz. Kendi içimizde de çat pat Arapça bilenler var. Biz de birkaç kelime öğrendik onlar sayesinde en azından beden diliyle de olsa anlaşabiliyoruz”(Sinan, 51, dernek yetkilisi, 27.01.2019)

Sığınmacılara yasal koruma, sağlık, eğitim, kamu hizmetlerine erişim gibi birçok haklar tanınmaktadır. Görüldüğü kadarıyla sığınmacıların bu haklara erişmesinin önündeki en büyük engel dil sorunu olmaktadır. Şehre ilk gelişlerinden itibaren kalacakları evi kiralamak, sağlık ihtiyaçlarını gidermek, eğitim olanaklarından faydalanmak için öncelikle dil sorununu aşmaları gerekmektedir. Sığınmacıların şehre ilk geldiklerinde acil ihtiyaçlarının giderilmesi konusunda ilk temasa geçtikleri kişiler çoğunlukla dernek yetkilileri olmaktadır. Dernek yetkilisi görüşmecilerin de ifade ettiği gibi, dil bilmeyen sığınmacılarla iletişim genellikle yerli halktan tanıdıklar ya da sığınmacı gönüllü tercümanlar sayesinde olmaktadır. Bu tercümanlar çoğunlukla üniversite öğrencileri olabildiği gibi sığınmacı ailelerin okula giden çocukları da olabilmektedir. Fakat dernek yetkilileri sığınmacı ailelerle iletişim kurarken gönüllü tercümanlar çoğunlukla yanlarında bulunmamaktadır. Bu durumda dernek yetkilileri, gönüllü tercümanlık yapan bu kişileri cep telefonlarından aramakta, ulaştıkları takdirde dil sorunun aşmaya çalışmaktadır. Ulaşamadıkları zamanlarda ise cep telefonlardaki dil uygulamaları sayesinde ya da beden diliyle anlaşmaya çalışmaktadırlar. Bu durum sığınmacılar ile dernek yetkililerinin anlaşmasını zorlaştırmakta ya da yanlış anlaşılmalara sebebiyet verecek unsurları içinde barındırmaktadır.

4.4. Bilgi Paylaşımı

Sivil toplum kuruluşlarının sığınmacılara yardım ulaştırırken dikkat ettikleri en önemli husus, yardım ettikleri kişilerin kimlik sahibi olmasıdır. Dernek yetkilileri yardım yapacakları kişilerin kaydı olup olmadığını Düzce İl Göç İdaresine sormakta, kayıtlı değilse kayıt olmalarını istemektedirler. Kayıtlı iseler 98 ve 99 ile başlayan geçici kimlik numaraları alınarak Kızılay kart, sosyal yardım ya da gıda yardımı alıp almadığına bakılmakta, kendilerine söylenen bilgilerin doğruluğu bu yolla teyit edilmektedir.

Yetkililerin belirttiğine göre, sığınmacıların kimlik sahibi olması belirli güvenlik aşamalarından geçtikleri anlamına gelmekte olup bu nedenle önem arz etmektedir. Ayrıca sığınmacıların sağlık kuruluşlarından, eğitim kurumlarından, devlet yardımlarından faydalanmaları

için kimlik sahibi olması şart koşulmuştur. Fakat dernek yetkilileri çok zor durumda olan kâğıtsız kişilere insani açıdan kayıtsız kalamadıklarını, sadece acil ihtiyaçlarını bir defaya mahsus olmak üzere karşıladıklarını belirtmişlerdir. Kâğıtsızlara yapılan bu yardımların genelde acil ihtiyaçlar olan yiyecek, giyecek yardımı ile ailede bebek olması durumunda mama ve bez yardımı şeklinde olduğunu belirtmişlerdir. Görüşülen dernek yetkililerinin anlattığına göre 2018 yılından itibaren kâğıtsız kişilere yapılan yardımlar daha sıkı kurallara bağlanmış, yasal olmayan yollardan Türkiye'ye girişlerin artmasıyla devlet, güvenlik tedbirleri nedeniyle STK'ları kâğıtsız kişilere yardım vermemeleri konusunda uyarılmıştır. Devlet, sığınmacılara yapılacak yardımlarda mutlaka İl Göç İdaresi ve Valilik ile işbirliği içerisinde olunması gerektiğini vurgulamıştır. Devletin bu uyarılarından dolayı dernekler kimlik sahibi olmayanlara yardım etmede çekinceli davranmaktadır.

Yardımlardan faydalanabilmek ve Düzce'de kalabilmek için mutlaka kimlik sahibi olmaları gerektiğini sığınmacı ailelere açıklayan STK yetkilileri kimliksiz sığınmacıları İl Göç İdaresine yönlendirmektedir.

“Biz yardımlar falan yaparken makbuzlar karşılığında yardım yapıyoruz, kimliklerini istiyoruz. Kimlik nerde? Düzce'de oturmayan, yüzlerce az olur herhalde binlerce insan var yabancı uyruklu. Kimliği olmasa da yardım ediyoruz. Çünkü maddi olarak çok tutan şeyler değil. Kadın mesela çocuğuyla geliyor, senin kimliğin yok, ben sana bir şey veremem diyemiyorsun. Bir erzak yardımı, kılık kıyafet yardımı yapıyoruz. Ama nakdi yardımlarda falan o tür şeylerde kimliksiz olursan yapamayız diyoruz. Onu kimlik almaya teşvik ediyoruz. Kaçak yaşaması da sıkıntı. Hiçbir yerde kaydı yok, artık kendisi için de sıkıntı. Sağlık hizmetlerinden yararlanamıyor, devlet yardımından yararlanamıyor.”(Yusuf,55,dernek yetkilisi, 18.02.2019)

Geçici koruma statüsündeki Suriyelilerin kimlik alması diğerlerine nazaran daha kısa zamanda hallolurken, Irak, İran ve Afganistan'dan gelen göçmenlerin kimlik alması bazen aylarca sürmektedir. Bu sürede derneklerden de yardım alamayan sığınmacılar ciddi anlamda mağdur olmaktadır. Sığınmacıların kâğıtsız/kimliksiz olması onların sağlık, eğitim, kalacak yer gibi temel ihtiyaçlardan mahrum kalmalarına neden olmaktadır. Örneğin acil servise kabul edilenlerin kimlik gösterme zorunluluğu bulunmazken veya sağlık güvenceleri ve ödeme imkânları sorulmazken ya da müdahale masraflarını ödemekle yükümlü değilken kâğıtsız göçmenler, mülteci ve sığınmacıların acil servise kabul edilmeleri hastanelerin inisiyatifinde görünmektedir. Kayıtsız olanlar polis tarafından yakalanma korkusundan ya da sınır dışı edilme riskinden dolayı acile bile gitmek istememektedir. Bu durum dolayısıyla Türkiye'deki bazı sivil toplum kuruluşları ve yardım dernekleri, kâğıtsız göçmenlerin ve sığınmacıların ücretsiz muayene edilmeleri için bazı özel hastanelerle anlaşmalar yapmışlardır (İnternet-14). Görüldüğü gibi, haklara sahip olmak ve bu hakları kullanmak her zaman senkronize bir şekilde işlememekte ve hakların altyapısındaki resmî ve fiilî boşluklar sıklıkla bunlara sahip olmamak ile eşdeğer hale gelmektedir. İşte sivil toplum kuruluşları bu noktada devreye girmekte ve sivil aktörler ile kurumlar, haklar ve kişiler arasındaki köprüde yer alan çatlakları doldurmada çimento vazifesi görmektedir (Mackreath ve Sağnıç, 2017: 25).

4.5. Diğer STK'larla ve Kurumlarla İlişki

Görüşülen dernek yetkilileri, diğer dernekler ve devlet kurumlarıyla işbirliği içerisinde olduklarını belirtmişlerdir. Dernek yetkilileri, ihtiyaç tespiti için sahaya çıktıklarında, ziyaret ettikleri aileleri sağlık, eğitim ve diğer ihtiyaçlar için ilgili kurumlara yönlendirmektedirler. Sığınmacıları kimlik almaları için İl Göç İdaresiyle temasa geçmeleri hususunda teşvik ederken, eğitim, sağlık ve diğer sosyal yardımlar için ilgili devlet kurumlarına yönlendirmektedirler. Dernek yetkilileri, bu konuyla ilgili olarak Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Müdürlüğü, Milli Eğitim Müdürlüğü, İl Sağlık Müdürlüğü ve Gençlik İl Müdürlüğü ile koordineli olarak çalıştıklarını, sürekli fikir alışverişini içerisinde bulduklarını belirtmişlerdir. Kadim ve İl Göç İdaresiyle birlikte iletişim halinde olmalarını Tuğba şöyle anlatmaktadır.

“Göç İdaresi’ne sosyal güvence konusunda danışıyoruz. Ailelerle ilgili bir problem çıkarsa göç idaresiyle direkt kontak kuruyoruz. KADİM’den lojistik destek istiyoruz, eşyalar bir yere getirilecekse, sığınmacı ailelere taşınacaksa. Valilik sosyal hizmetlerden de yardım olursa diye sığınmacı aileleri yolluyoruz oraya. Yakacak yardımı, giyecek yardımı, nakit, Kızılay kartı falan veriyorlar kriterleri uygun olan ailelere. Onlardan da öyle destek alıyoruz, sosyal yardımlaşmada.” (Tuğba, 44, dernek yetkilisi, 12.02.2019)

KADİM bünyesindeki ilgili yardım dernekleri ile diğer kurumlar, valilik başkanlığında yapılan aylık toplantılarda bir araya gelmekte; sığınmacılarla ilgili yapılan yardımlar, projeler konusunda istişarede bulunmaktadır. Görüşülen dört dernek yetkilisi, diğer dernekler ile yardım malzemesi paylaşma ve yardım yapılan adreslerin tespiti konusunda birbirlerini haberdar ettiklerini belirtmiştir.

“Mesela ben bir aileye yardım yaptım Aile ve Sosyal Hizmetler Derneği olarak. İHH’ya diyorum şu ailenin ihtiyaçlarını ben karşıladım. Şu kadar nakit verdim ya da gıda çeki verdim, en az bu onu 2-3 ay götürür diyorum not alıyor. Beşir Derneği var, böyle böyle diyorum, onlar da gıda çeki veriyorlar. Ben şunları şunları verdim, bilginiz olsun diyorum. KADİM’de olan arkadaşlarımızla fikir alışverişi de yapıyoruz, paslaşıyoruz. Yetim giydirmede İHH’ya dedim, yetimin varsa giydirmedeğin gönder giydireyim.” (Sümeyye, 48, dernek yetkilisi, 21.03.2019)

Fakat diğer dernek yetkilileri yapılan yardımlar konusunda derneklerin birbirlerini haberdar etmesinin süreklilik taşımadığını söylemişlerdir. Görüşmeciler, yapılan yardımlar konusunda istikrarlı bilgi alışverişi yapılamamasının nedenini, yardımları kontrol etme imkânını sağlayan ortak bir bilgi sisteminin olmayışına bağlamaktadırlar. Böyle bir bilgi sisteminin gerekliliğini Mehmet şu şekilde vurgulamıştır:

“Aslında bu konuda çok konuştuk ama bir türlü orijinal bir sistemi kuramadık. Şimdi bazı illerde yapmışlar böyle ortak çalışmayı... Tüm yardım eden yardım kuruluşları ortak bir bilgisayar sistemi kullanıyorlar. Birisinin yardım ettiğine diğeri yardım etmiyor. Mesela birinin gıda verdiği diğeri giyim veriyor, işte birinin ayakkabı verdiği diğeri kömür veriyor gibi farklı çalışma şeyleri uyguluyorlar. Biz bunu henüz gerçekleştiremedik. Aslında bu konuda epey bir çalışma yaptık ama tam oturtamadık yani Düzce’deki sivil toplum kuruluşları olarak. Bunu başarabilirsek çok güzel olacak.” (Mehmet, 54, dernek yetkilisi, 10.01.2019)

Yardım derneklerinin düzenli ve verimli olarak işlevini yerine getirmesi açısından yardımların toplanması kadar onların gerçek ihtiyaç sahiplerine ulaştırılması için sistematik bir şekilde davranılması dikkat edilmesi gereken konuların başında yer almaktadır. Derneklerin diğer derneklerle işbirliği içine girmemeleri, ortak bir bilgi sisteminin olmaması ve yardımların aynı kişilere mükerrer bir şekilde yapılması, diğer ihtiyaç sahiplerinin yardımdan mahrum kalması sonucunu doğurmaktadır. Bu durumun önüne geçilmesi için sürekli ve sistemli bir işbirliği yapılması gerektiği dernek yöneticileri tarafından da önemle vurgulanan konuların başında gelmektedir. Düzce’de yapılan bir araştırmada (Ateş ve Ovalı, 2018) aynı husus ele alınmış, sivil toplum kuruluşu temsilcilerinin ildeki göçmenleri kayıt altına alacak ve bu kişilere yapılan yardım faaliyetlerini istatistiki olarak gösterecek bir sistemin gerekliliğine dikkat çekilmiştir. Ayrıca sivil toplum kuruluşlarının göç politikalarından mahrum olmasının, atılacak adımlar konusunda kafaları karıştırmakta olduğu, işlerin eğitim almamış üyelerle yapılmaya çalışılmasının STK’ların amatörce hareket etmesine neden olduğu ifade edilmiştir.

Derneklerinin profesyonel olmayışını Tuğba *“Biz orman kanunları ile çalışıyoruz”* şeklinde ifade ederken, Ahmet de onu destekler nitelikte şöyle söylemiştir:

“Daha kurumsal hareket edilebilir. Bir devlet kurumu nasıl hareket ediyorsa, biz böyle daha amatörce hareket ediyoruz. Bu işte daha profesyonelce hareket edilebilir. Bu işin

sürdürebilirliğinin planlanması lâzım, bunlar daha profesyonelce yapılırsa daha güzel olur, daha verimli olur.”(Ahmet, 55,dernek yetkilisi, 13.03.2019)

Derneklerin profesyonelce hareket etmemeleri aynı zamanda yapılan yardımların hak temelli olmasından ziyade hayırseverlik bağlamında yapılmasına neden olmaktadır. Hak temelli yaklaşımda amaç, bireylerin ihtiyaçlarını karşılamak, onların haklarını elde etmelerini sağlamaktır. Yani bu hizmetleri o kişinin hakkı olduğu için yapmaktır (Tufan ve diğ., 2009). Hayırseverlik temelli yaklaşımda muhtaç kişilere yardım etme davranışının temelinde dini inanç ve bağış yapma ve karşılığında sevap alma motivasyonu bulunmaktadır. Fakat bu yaklaşımlar uzun vadeli ve düzenli olmayıp ancak günü kurtaran çözümler üretebilmektedir (Zengin ve Altındağ, 2016: 185-186) ve bu yaklaşımda yardım yapacak kişinin dini, ahlaki ve vicdani duyarlılıkları ön plana çıkmaktadır (Ife, 2008).

“Dernek olmanın avantajı, devlet olduğunuzda, bir kurum olduğunuzda sınırlar var, prosedürler var, ama biz içgüdüsel hareket edebiliyoruz, keyfi hareket edebiliyoruz. Sizin uygun görmediğiniz kişide mesela ben bir şey görmüşümdür ben yardım etme isteği duyabilirim ve bana bunun hesabını kimse soramaz. Benim o rahatlığım var.”(Tuğba, 44, dernek yetkilisi, 12.02.2019)

Bu ifadelerle dernek temsilcisi bir yandan STK’ların devletten özerk olarak ve belli sınırları ve prosedürleri daha esnek yorumlayarak çalıştığını vurgularken, diğer yandan da yardım yapılacak kişilerin seçiminin kendi vicdanlarına ve keyfi durumlarına bağlı olarak belirleyebildiklerini söylemektedir. Bu durum derneklerin sığınmacılara hayırseverlik bağlamında yardım ettiklerini gösterir, ancak bir tarafıyla da yardım ulaştırma sürecinde derneklerce dikkate alınan bir takım sübjektif kriterlerin var olduğua işaret eder. Hayırseverlik temelli yaklaşımda iyi niyetlerle ve vicdani motivasyonla yola çıkılsa da, dezavantajlı gruplara yaklaşım, sığınmacı hakları ve sosyal hizmet³ konusunda eğitim alınmamış olması yapılan yardımların kısa vadeli çözümler sunmasına sebebiyet vermektedir.

5. Sonuç ve Tartışma

Ortadoğu ülkelerinde yaşanan iç karışıklıklar ve Suriye’deki savaştan dolayı milyonlarca kişi başka ülkelere sığınmak zorunda kalmıştır. Türkiye kendisine gelen milyonlarca kişiyi açık kapı politikasıyla kabul etmiş ve farklı illere dağıtmıştır. Düzce ili de geçici koruma altındaki Suriyelilerin ve uluslararası koruma altındaki farklı ülkelerden gelen kişilerin yerleştiği illerden birisi olmaktadır. Gelen sığınmacılara eğitim, sağlık, acil ihtiyaç konusunda haklar tanınmasına rağmen bu haklara ulaşmak konusunda sorunlar ortaya çıkmaktadır. İhtiyaç temelli sivil toplum kuruluşları bu sorunların çözümünde devreye girmiş, gelen sığınmacıların barınma, yiyecek, giyecek, sağlık, eğitim hizmetlerini karşılamada önemli görevler almıştır. Sığınmacıların yerleştirildikleri illerden biri olan Düzce’deki yardım kuruluşları da sığınmacıların ihtiyaçlarını gidermede önemli işlevler üstlenmektedir. Yukarıda adı geçen ve yerel alanda faaliyet gösteren yardım dernekleri yaklaşık on iki senedir Düzce’de insani yardıma ihtiyaç duyan kişilere ihtiyaç temelli hayırseverlik hizmetleri sağlamaktadır. Sığınmacıların şehre gelmesiyle birlikte yardım dernekleri sığınmacılara odaklanmış ve onların yardımına koşmuştur. Sığınmacılara yardım eden bu dernekler, kendilerine gelen sığınmacılardan, çevreden, eş, dost ve komşulardan aldıkları bilgilerle, İl Göç İdaresi ve KADİM’in yönlendirmesiyle ya da doğrudan sığınmacıların kendilerine başvurması ile haberdar olmaktadır. Tespit ettikleri sığınmacıları evlerinde ziyaret ettikten sonra kimliksiz iseler kimlik almaları konusunda ilgili kurumlara yönlendirmekte ve gerekli yardımları

³ “Sosyal hizmet, kişi ve ailelerin kendi bünye ve çevre şartlarından doğan veya kontrolleri dışında oluşan maddi, manevi ve sosyal yoksunluklarının giderilmesine ve ihtiyaçlarının karşılanmasına, sosyal sorunlarının önlenmesi ve çözümlenmesine yardımcı olunmasını ve hayat standartlarının iyileştirilmesi ve yükseltilmesini amaçlayan sistemli ve programlı hizmetler bütünü(dür)”(İnternet, 15).

yapmaktadır. Dil farklılığından dolayı yaşanan iletişim sıkıntısını çoğunlukla sığınmacıların konuştuğu dili bilen tanıdıklar aracılığıyla gidermeye çalışmaktadır. Diğer kurumların da katılımıyla sığınmacılarla ilgili yapılan aylık toplantılarda bir araya gelen yardım dernekleri, sığınmacılarla ilgili güncel durumlardan haberdar olmakta ve birbirleriyle bilgi alışverişinde bulunmaktadır.

Derneklerin gündelik hayat içerisinde bu tür pratik çözümlerinin olmasına rağmen, gelişigüzel yardımların yapılmasının önlenmesi hususunda dernekler arasında ortak bir bilgi sisteminin olmayışı ve derneklerin kendi aralarında belirli bir görev dağılımının yapılmamış olması, derneklerin amatörce ve düzensiz bir şekilde hareket etmesine neden olmaktadır. Aralarındaki bu iletişimsizlik yardımların mükerrer olmasına, bazı ihtiyaç sahibi sığınmacıların birden fazla dernekten yardım alırken bazı ailelerin hiçbir dernekten yardım alamaması ihtimaline sebebiyet vermektedir. Derneklerde görev alan kişilerin, acil durum, insani yardım, psikolojik destek gibi konularda sığınmacıların yardımına koşmalarına rağmen, bu alanlar ile ilgili sosyal hizmet eğitimi almamış olmaları, sığınmacılarla iletişimde sorunlar çıkması ihtimalini doğurmaktadır.

Yapılan bu çalışmanın sonuçlarına göre, uluslararası nitelik taşıyan dernekler, kendi merkez ve şubeleri ile koordine olmalarından dolayı daha sistematik çalışmaktadırlar. Ayrıca, aynı ve nakdi yardımlar haricinde, kendi üyeleriyle eğitim, sosyal aktivite, haftalık toplantılar gibi faaliyetler yapan derneklerde, üyeler arasındaki dayanışma daha fazla olmakta ve dernek sorumluluğunu daha fazla kişi üstlenmektedir. Sadece aynı ve nakdi yardıma odaklanan derneklerde ise dernek hizmetleri çoğunlukla dernek yöneticisi ve gönüllü bir-iki kişi üzerine yüklenmektedir.

Sonuç olarak, sığınmacıların gelmesi ile birlikte STK'ların rolü artmış, devlet-sivil toplum ilişkisi daha fazla önem kazanmıştır. Devlet-sivil toplum kuruluşları ilişkisi önemli olmakla birlikte, devletten bağımsız olarak kurulan bu tür derneklerin, geniş bir alanı kapsayan hizmetlerde bulunması ve sosyal devletin ulaşamadığı alanlarda eksiklikleri gidermeye çalışması takdir edilecek bir durumdur. Ancak dernek yetkililerinin, kimlikli/kimiksiz sığınmacıları tespit etme ve bu kişilerin sayılarını resmi kurumlara iletme gibi konularda resmi kurum personeli gibi çalışması yetki karmaşasına sebebiyet vermekte ve sivil toplum kuruluşların bağımsızlığına gölge düşürmektedir. Dernekler bir yandan devletten bağımsız çalıştıklarını vurgularken diğer yandan devletin alt kurumu gibi çalışmaktadır. STK'ların devletten hem özerk hem iç içe olmaları özünde bir çelişki barındırmaktadır. Aslında bu durum, sivil toplumun mekân ve etkinlik türü olarak hangi alanları kapsadığı, sivil toplum kavramıyla hangi yapıların kastedildiği tartışmalarının sürdüğünü göstermektedir. Günümüzdeki sivil toplum kuruluşları, geçmişteki vakıf, lonca gibi yapıların özerkliğini barındırmakla beraber yeri geldiğinde devletin taşradaki uzantısı olabilmektedir. Bu tartışmalar, yaşanan gelişmelerle birlikte devlet-sivil toplum ilişkisinin değişim sürecinin anlaşılması açısından önemli olmaktadır. Fakat bu tartışmalar arasında kaybolmaktansa devlet-STK ortaklığının toplumun yararına nasıl gelişeceğine önem verilmelidir. STK'lar eğitim programlarıyla güçlendirilmeli; STK'lar karar almalarında muhatap olarak dikkate alınmalı; STK, akademisyen ve devlet kurumları ortaklığında durum analizleri, sorunlar ve çözüm önerileri geliştirilmelidir.

Kaynakça

- Abay, A.L. (2004). Sivil Toplum ve Demokrasi Bağlamında Sivil Dayanışma ve Sivil Toplum Örgütleri, 3. Ulusal Bilgi Yönetim ve Organizasyon Kongresi, Eskişehir.
- Adıgüzel, Y.(2019). Kentin Yeni Sivil Aktörleri İstanbul'daki Suriyeliler Dernekler, Şehir Düşünce Dergisi, 13: 92-103.
- Akbaş, E.(2016). Göçmenler Arasındaki Dayanışmacı ağların Dönüşümü Göçmen Sivil Toplum Örgütlerinin Misyonu, Küreselleşme Çağında Göç Kavramlar Tartışmalar, 335-353.
- Aslan S. (2010). Türkiye'de sivil toplum. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(31), 260-283.
- Ateş H. ve Ovalı T. (2018). Göçmenler Yerel Halk ve Paydaşların Gözüyle Göç Yönetimi Düzce Örneği, Ankara: Nobel Yayınları.

- Ay, E.S.(2017) “BMMYK ve Sivil Toplum Kuruluşları”, İnsan hakları Perspektifinden Mültecilik. Mülteci Hakları Derneği, 129-149.
- Aysan, M.F.(2012). Küreselleşme Kriz ve Refah Devleti. (Editör: Nurullah Ardiç ve Sevinç Alkan Özcan). *Küresel Dönüşümler*, İstanbul: Küre Yayınları, 107-129.
- Bilge B. ve Ardiç A.K. (2017). STK’ların Mülteci Öğrencilerle İlgili Çalışmaları: DÜYETDER Örneği. (Editörler: Ali Ertuğrul ve M. Emin Uludağ). 1. Uluslararası Göç ve Mülteci Kongresi Bildirileri. 23-25 Kasım. Düzce: Düzce Üniversitesi. 223-227.
- Coşkun, E. ve Yılmaz Ç. (2018). Sığınmacıların Toplumsal Uyum Sorunları ve Sosyal Hizmetlere Erişimi: Düzce Uydu Kent Örneği. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 75, 269–305.
- Çaha, Ö. (1994). Osmanlı’da Sivil Toplum, *A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 49:3, 79-99.
- Çaha, Ö. (2017). Sivil Kadın. (4. Baskı). Ankara: Savaş Yayınevi.
- Dağlı, Z. (2018). Göçmenler Yerel Halk ve Paydaşların Gözüyle Göç Yönetimi Düzce Örneği (Editör: Hamza Ateş ve Turgay Ovalı). Ankara: Nobel Yayınları.
- Erder, S. (2017). Suriye Göçü ve Sonrası. (Editör: Neşe Şahin Taşgün; Uğur Tekin ve Yasemin Ahi). *Sosyal Hizmetlerde Güncel Tartışmalar*, Ankara: Nika Yayınları, 111-118.
- İçduygu, A. ve Keyman, E. F. (2004). “Democratic Consolidation and European Integration: The Role of Civil Society in Turkey”. Unpublished text.
- Ife, J. (2008). *Human Rights and Social Work Towards Right Based Practice*. Cambridge University Press.
- İnalçık, H. (1994). Sultanizm Üzerine Yorumlar Max Weber’in Osmanlı Siyasal Sistemi Tiplemesi. *Toplum ve Ekonomi*, 7, 5-26.
- Karakurt Tosun, E. (2007). Avrupa Birliğine üyelik sürecinde Türkiye’de yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşları. *Paradoks, Ekonomi Sosyoloji ve Politika Dergisi*, 3(2), 1-16.
- Kaya, M. (2015). Komşuda Misafirlik: Suriyeli Sığınmacılarca Kurulmuş Mülteci Derneklerinin Perspektifinden Türkiye’de Yaşamak. *The Journal of Academic Social Science Studies International Journal of Social Science. Autumn III*, 263-279.
- Keane, J. (2003). *Global Civil Society*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Keyman, E. F. (2006). Türkiye’de Sivil Toplumun Serüveni: İmkansızlıklar İçinde Bir Vaha. Sivil Toplum Geliştirme Merkezi. Ankara.
- Keyman, F. (2008). Avrupa’da ve Türkiye’de Sivil Toplum. Sivil Toplum Geliştirme Merkezi, 1-14.
- KDK, Kamu Denetçiliği Kurumu. (2018). Türkiye’deki Suriyeliler, Ankara: Kamu Denetçiliği Kurumu.
- Mackreath, H. ve Sağnıç, Ş. (2017). *Türkiye’de Sivil Toplum ve Mülteciler* (1. Basım). İstanbul: Zer Yayınevi.
- Özdemir, S.; Başel, H.; Şenocak, H. (2009). Sivil Toplum Kuruluşlarının Artan Önemi ve Üsküdar’da Faaliyet Gösteren Bazı STK’lar Üzerine Bir Araştırma. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 56, 151-234.
- Özer, H. (2008). Günümüz İtibariyle Sivil Toplum Kuruluşlarının İktisadi ve Sosyal Fonksiyonları. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(26), 86-97.
- Taylor, C. (1990). “Modes of Civil Society”. *Public Culture*, 3: 1,102-19.
- Tekeli, İ.(2012). Katılımcı Demokrasi Sivil Ağlar ve Sivil Toplum Kuruluşları, Türkiye İçin STK’lar ve Katılımcı Demokrasi Yazıları, İlhan Tekeli Toplu Eserler 22, İstanbul: Türk Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 40-55.
- Toksöz, G.; Erdoğan, S.; Kaşka, S. (2012). *Türkiye’de Düzensiz Emek Göçü ve Göçmenlerin İşgücü Piyasasındaki Durumları*. IOM, International Organisation for Migration, Sweden.
- Tufan, B., Sayar, Ö. Ö. ve Koçyıldırım, G. (2009). Sosyal bir hak olarak sosyal hizmet. Antalya: Uluslararası Sosyal Haklar Sempozyumu Bildiri Kitabı, s. 76-86.

- Türk, G.D. (2016). Türkiye’de Suriyeli mültecilere yönelik sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerine ilişkin bir değerlendirme. *Marmara İletişim Dergisi*, 25, 145-157.
- Üç Sempozyum Sivil Toplum Kuruluşları (1998), Türkiye’de Sivil Toplum Kuruluşları Sempozyumu, *Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları*, İstanbul.
- YUKK, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu. (2013). T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Zengin, O. ve Altındağ, Ö. (2016). Bir insan hakları mesleği olarak sosyal hizmet. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 27(1), 179-190.
- İnternet-1: <https://www.un.org/en/charter-united-nations/> Erişim tarihi: 05.02.2020.
- İnternet-2: <https://www.unhcr.org/non-governmental-organizations.html> Erişim tarihi:20.03.2020.
- İnternet-3: <https://www.siviltoplum.gov.tr/dernekler-bilgi-sistemi-derbis#> Erişim tarihi:20.03.2020.
- İnternet-4: <https://sgdd.org.tr/who-we-are/> Erişim tarihi:20.03.2020.
- İnternet-5: <https://data2.unhcr.org/fr/documents/download/51706> Erişim tarihi:21.03.2020.
- İnternet-6: <http://www.unhcr.org/3b66c2aa10-erişim-07.06.2019>.
- İnternet-7: http://www.goc.gov.tr/icerik3/gecici-koruma_363_378_4713 Erişim tarihi:-15 Eylül 2019.
- İnternet-8: <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/22127.pdf> Erişim tarihi:05.02.2020.
- İnternet-9: <https://www.goc.gov.tr/duzensiz-goc-istatistikler> Erişim tarihi:19.04.2020.
- İnternet-10: <http://www.duzcekadim.org/index.php?lang=tr> Erişim tarihi:05.02.2020.
- İnternet-11: <http://www.ihh.org.tr> Erişim tarihi:17.12.2019.
- İnternet-12: <http://www.erdemliler.net> Erişim tarihi:17.12.2019.
- İnternet-13: <http://www.beşir.org.tr> Erişim tarihi:17.12.2019.
- İnternet-14: <http://www.madde14.org/index.php?title=TOHAV> erişim-15 Eylül 2019.
- İnternet-15: <https://eyh.aile.gov.tr/sosyal-hizmetler-kanunu> Erişim Tarihi: 18.04.2020.